

POLITSEI TEABESÜSTEEMI LOOMISEST

Arnold Tenusaar

Vastloodud Eesti Vabariigi politsei eduka töö tagatiseks on nüüdisaegne teabesüsteem, mille loomise käigus tekib rida lahendust nõudvaid küsimusi.

1. Politsei teabesüsteemi töö õiguslik reguleerimine

Senini reglementeerisid miilitsa nagu teistegi õiguskaitseorganite infotööd ametkondlikud normatiivaktid, millest enamuse polnud üldsele kättesaadavad. Käsud ja keelud selles töös lähtusid N. Liidu prokuratuuri ja NLKP KK mitmesuguse salajasuse astmega ettekirjutustest. Seaduse tasemel õigusnormid sel teemal puudusid.

Kirjeldatud olukorras polnud tagatud isegi kehtiva konstitutsiooniga sätestatud kodanikuõigused, rääkimata rahvusvahelises õiguses tunnustatud inimõigustest. Statistilised väljundid teabesüsteemidest olid organiseeritud nii, et tänini puudub meil objektiivne informatsioon kuritegevuse seisundist Eestis; kättesaadav on teave ainult neist kuritegudest, mis kehtivate eeskirjade järgi kuuluvad Eesti miilitsa (politsei) kompetentsi. Kuriteod, mis on toime pandud N. Liidu Kaitseministeeriumi objektidel (näiteks Paldiski linnas), mis on toime pandud sõjaväelaste poolt, ja kuriteod, mis kuuluvad Riikliku Julgeoleku Komitee kompetentsi, on Eesti kuritegude statistikast välja arvatud.

Sellises olukorras on ilmselge vajadus reglementeerida õiguskaitseorganite infotööd seadustega.

Esiteks tuleb vastavalt Eesti Vabariigi riiklike registrite seadusele moodustada kõigi õiguskaitseorganite jaoks ühine riiklik kriminaalregister, mis sisaldab dünaamilist informatsiooni kõigi Eesti jurisdiktsiooni kuuluvate kuritegude ning neid toime pannud isikute kohta alates kuriteosündmuse registreerimisest kuni kohtuotsuse täitmiseni. Kuna politseile kuulub kuritegevusvastases võitluses keskne koht õiguskaitseorganite süsteemis ning politsei on neist kõige paremini varustatud infovahenditega, on otstarbekas määrata riikliku kriminaalregistri pidajaks Eesti Vabariigi Riiklik Politseiamet. Teised õiguskaitseorganid esitavad vajaliku teabe registrisse ning kasutavad seda oma pädevuse piires. Samuti saavad registrist objektiivset teavet kuritegevuse kohta riigi- ja teadusasutused.

Teiseks ei piirdu politseitööks vajalik informatsioon ainult kriminaalprotsessiga seonduvaga. Politseil on täita peasa administratiivprotsessis, liiklusjärelvalves, teadmata kadunud isikute otsimisel ja teistes ühiskondlikku korda ning ühiskondlikku julgeolekut puudutavates küsimustes. Ka nende ülesannete täitmiseks kogutava informatsiooni töötlemist on vaja reglementeerida. Arvestades politseitöö erisusi ja politsei poolt kogutava teabe inimõiguslike aspekte, on otstarbekas vastu võtta seadus politsei teabesüsteemist, kus sätestatakse politsei teabesüsteemi informatsiooni kogumise, töötlemise, säilitamise ja kasutamise kord.

2. Rahvusvaheliselt tunnustatud inimõiguste tagamine infotöös

Esimene samm inimõiguste tagamisel infotöös on tehtud Eesti Vabariigi politseiseaduse vastuvõtmisel, kus sätestati, et politsei on kohustatud kodaniku avalduse korral esitama temale politsei teabesüsteemis säilitatavat informatsiooni tema kohta. See säte annab kodanikule võimaluse kontrollida politsei poolt teabe kogumise seaduslikkust ja objektiivsust. Kodanikule informatsiooni esitamise kord on otstarbekas sätestada politsei teabesüsteemi seaduses.

Kodanik on huvitatud sellest, et isikliku laadi teave tema kohta ei satuks võõrastesse kättesse. Seaduses ettenähtud juhtudel, üldjuhul kodaniku poolt toime pandud seadusrikkumise korral, on õiguskaitseorganitel õigus oma pädevuse piires tema kohta informatsiooni koguda. Kasutada võib seda teavet ainult õigustumõistmise huvides.

Kui aga see informatsioon satub pahatahtlikesse kättesse, võivad kodaniku õigused ja seaduslikud huvid ohtu sattuda. Isikliku laadi teavet võidakse kasutada näiteks väljapressimiseks, kättemaksuks, inimese kompromiteerimiseks kodus või töökohal.

Politsei kogub temale pandud ülesannete täitmiseks kodanike kohta mitmesugust teavet, millest osa on üldise iseloomuga, osa aga piisavalt isiklik, et seda saaks kasutada kodaniku õiguste ja seaduslike huvide vastu. Seejärel tuleb kodanikule anda seaduse tasemel garantii, et:

1) tema kohta kogutakse andmeid ainult seadustes sätestatud juhtudel ning ulatuses;

2) andmeid säilitatakse niikaua, kui on vajalik politsei ülesannete täitmiseks, pidades kinni seaduses sätestatud piiridest;

3) andmeid kasutatakse ainult seaduses ettenähtud juhtudel ja korras;

4) andmed on kaitstud sanktsioneerimata juurdepääsu eest.

Avalikud seadusaktid infotöö korralduse kohta ja õigus teada, mida tema kohta on kogutud, annab kodanikule piisavad võimalused oma huvide kaitseks.

3. Politsei teabesüsteemi infoga kindlustamine

Kriminaalprotsessis osalevad politsei kõrval mitmed teisedki õiguskaitseorganid (kohus, prokuratuur, kohtueelse uurimise amet, kohtuotsuste täitmise amet), kus töötab enamuses nõukogulikust bürokraatist rikutud ametnikkond, kes on harjunud infotöös järgima ametkondlikke barjääre. Sellistes tingimustes on ainuvõimalik need ületada seadusega, sätestades võimalikult täpselt iga ametkonna õigused ja kohustused kriminaalregistratsiooni süsteemis nii, et nad ise oleksid huvitatud andma nende käsutuses olevad andmed õigeaegselt politsei teabesüsteemi. Huvitatus on tagatud ainult siis, kui süsteem töötab tõrgeteta, väljastab õigeaegselt täielikku ja tõepäraselt informatsiooni, kui iga ametnik tunnetab oma mõlemat rolli (tarbija ja teabega varustaja) suhetes kriminaalregistriga.

Teiselt poolt vajab politsei oma töös tihti informatsiooni, mis juba kogutakse või planeeritakse koguda teistesse riiklikesse registritesse: elanike register, ettevõtete register, transpordivahendite register jne. Nagu näitab riiklike registrite loomise senine praktika, ei koordineerita seda tegevust Eestis piisavalt. Domineerivad ametkondlikud huvid ja eelkõige nende ametkondade huvid, kes on määratud registri pidajaks.

Eesti Vabariigi registrid peaksid moodustama seotud registrite süsteemi, mis vastaks kõigi registrikasutajate, sealhulgas ka kodanike huvidele. Selle eesmärgi saavutamiseks on ühelt poolt vaja arendada nüüdisaegne arvutivõrk ja teiselt poolt luua Eesti valitsuse juurde registriamet, mis valdaks riiklike registrite tuuma, s.o. elanike registrit, ettevõtete registrit, kinnistute registrit ja maavalduste registrit. Teised registrid peavad olema sidekanalite kaudu registrituumaga seotud ning võivad olla erinevate ametkondade valduses.

Kuna päevapealt vajalikke tingimusi täita ei ole võimalik, on otstarbekas hakata registrite süsteemi üles ehitama maakondade tasemel alt üles. See eeldab tegusa koordineeriva organi, näiteks valitsuse juurde loodava registriameti või nõukogu olemasolu.

Neid tingimusi täitmata on hiljem raske, kui mitte võimatu ametkondades loodavaid riiklikke registreid ühisesse süsteemi liita. Samuti muutub küsitavaks nende universaalsuse erinevate tarbijate suhtes ning registrite pidamise maksunuse optimaalsus.

Politseil on riiklike registrite kasutajate hulgas eriline koht: näiteks elanike registri ja transpordivahendite registri poole on politsei sunnitud pöörduma iga päev sadu kordi, enamikul juhtudel kinnipeetud isikute kindlakstegemisel. Vastuseid päringutele on tihti

vaja saada väga operatiivselt, et seaduses ettenähtud tähtaegadest kinni pidada. Käesoleval ajal on Eesti aadressibüroo veel politsei valduses, kuid elanike registri loomisest pole enam otstarbekas neid andmeid dubleerida. Politsei peab aga ka siis saama vastused kiiresti ja täpselt. Autori käsutuses oleva elanike registri (rahvastikuregistri) põhimääruse projektis aga ei võta registri pidaja endale üle-eestilise aadressibüroo kohustusi ning politsei on tavatarbija seisundis.

Uute riiklike registrite loomisest enamikul juhtudel politsei huve ei arvestata. Pretsedendiks on näiteks transpordivahendite registri loomine Transpordiministeeriumi juures. Olukordl paraneks, kui uute riiklike registrite loomisest nõutud kooskõlastamist ka politseiga või seda tööd koordineerivas organis oleks täievolilise liikmena politsei esindaja.

Võib arvata, et uute riiklike registrite loomisega kaasnevad kaubalis-rahalsed suhted registri pidaja ja tarbija vahel. Kui politsei jääb seejuures reatarbija seisusesse, pole garanteeritud tööks vajalik operatiivsus päringutele vastuse saamisest. Lahenduseks oleks politseile kui tarbijale eristaatuse andmine õigusega saada kõigist riiklikest registritest teavet tasuta.

Kokkuvõte

Artiklis on vaadeldud Eesti politsei teabesüsteemi loomisega seotud küsimuste kolme põhirühmi.

Esimises osas on põhjendatud vajadus reguleerida teabesüsteemi tööd seaduste tasemel, kusjuures tuleb välja töötada politsei teabesüsteemiseadus ja riikliku kriminaalregistri loomise seadus. Teises osas näidatakse, kuidas eelnimetatud seadustes peavad olema kaitstud kodanike õigused ja seaduslikud huvid.

Kolmandas osas tuuakse politsei teabesüsteemi infoga kindlustamise põhilised abinõud:

- ametkondlike barjääride ületamine seaduse jõul;
- riiklike registrite loomise ja töö koordineerimine valitsuse poolt;
- politsei teabesüsteemi ja teiste riiklike registrite suhete korraldus.

DIE SCHAFFUNG DES POLIZEILICHEN INFOSYSTEMS

Arnold Tenusaar

Zusammenfassung

In diesem Artikel werden drei Hauptgruppen der Fragen behandelt, die mit der Schaffung des polizeilichen Infosystems der Republik verbunden sind.

Im ersten Teil wird das Bedürfnis nach der Regelung der Arbeit des Infosystems auf dem Niveau des Gesetzes begründet, dabei muß man Gesetze über das polizeiliche Infosystem und über die Schaffung des staatlichen Kriminalregisters ausarbeiten.

Im zweiten Teil wird gezeigt wie in den obengenannten Gesetzen die Rechte und gesetzlichen Interessen der Bürger geltend zu machen sind.

Im dritten Teil werden Hauptmaßnahmen zur Sicherstellung des polizeilichen Infosystems mit der Information aufgezählt:

- die Überwindung der behördlichen Barrieren im Namen des Gesetzes;
- die Koordination zur Schaffung und Arbeit der staatlichen Register von der Regierung;
- die Organisation der Verhältnisse zwischen dem polizeilichen Infosystem und den anderen staatlichen Registern.